

Apsurdi i protuslovlja »željeznih zavjesa« danas

Andrija Crnković

e-mail: andrija.crnkovic@pravst.hr

UDK: 32;316.75

Stručni rad

Primljeno: 2. travnja 2006.

Prihvaćeno: 28. travnja 2006.

Čini se da je ono mirnije vrijeme, u kojemu su sasvim obični ljudi vjerovali u uzvišene duhove i njihove dobre nakane, nepovratno prošlo. Suvremeni čovjek sve teže hvata ritam poremećaja što ih sam nameće svojem oštećenom životu. Utamničen u radno-proizvodnoj dimenziji, potrošač našeg doba ne uspijeva raspoznati nove teksture neslobode. Istodobno, zastrašujući izazovi provaljuju sa svih strana. U olujnoj noći samoproizvedenih ograničenja, ustrašeni ljudi sve lakše izbjegavaju napor mišljenja, pa će uvijek su spremni platiti sve više da bi dobili sve manje. Do grla uronjen u strah i drhtanje,

govor o napretku posvuda zami-
re: umreženim globusom širi se
vonj moralnog bankrota, dok novi
kalendari terora eksplozivno ob-
znanjaju da ulazimo u razdoblje
još većih napetosti i zasljeplje-
nja. Pa ipak, ne treba očajavati.
Ne obitavamo u grčkoj tragediji,
u kojoj caruje slijepa kob, pa je
ishod unaprijed određen, neovi-
sno o postupcima protagonistâ.
Ustrajno zauzimanje za čovje-
ka ne smije postati suvišno. Slo-
bodu neprestano valja osvajati,
nije moguće tek posjedovati je.
Razumije se, ulog u igri je sama
ideja čovječnosti. Ovdje je saču-
vana duboka vjera i zato postoji
obilje neporažene nade.

Ključne riječi: suvremeni svijet, naivnost, monopol, inovacija, demo-
kratska transformacija, nada.

»Postoji nešto što bi nas moglo uni-
štiti: onemogućavanje da opća re-
volucija uđe u pojedinca, a najo-
sebniji pojedinac u revoluciju.«

Alain Jouffroy

Zablude ravnodušnih promatrača

Kažu da je bipolarni svijet ognjičavih ideoloških konfrontacija konačno i neopozivo mrtav i da ulazimo u razdoblje napretka koji će biti veći i univerzalniji nego ikada prije, pa stoga nema ama baš nikakva razloga za zabrinutost. Oni koji drže do inteligentnog odnosa spram svojega vremena, sigurno, znaju da je to neurolingvistički modificirana interpretacija, koja dolazi s najvišega zapovjednog mjesta združenih snaga ultraliberalne restauracije, dakako, na crti privilegirane nesigurnosti koju osjeća svaki pobjednik (u bjesomučnoj utrci za globalnu premoć) nakon izvojevine Pirove pobjede. Točno je da je svenarodni režim birokratskog socijalizma, koji je nakanio s figom u džepu vojničkog šinjela ozbiljiti komunističku utopiju, neslavno propao. Stropoštao se opravdano u ropotarnicu hirovite i jogunaste povijesti koja je prečesto neposlušna prema našim odviše ljudskim težnjama. Dapače, istrulio je u gospodarskom i moralnom rasulu, zbog svoje inherentne nesposobnosti da oblikuje djelotvoran ekonomski sustav (koji bi osigurao odgovarajući životni standard, visoko iznad zajamčene šake riže) i, što je neusporedivo važnije, da zadovolji timotični¹ imperativ kod milijuna svojih upokorenih podanika. Pa ipak, ta bipolarna rugoba nije iščeznula u zoni ideološkog singulariteta. Naprotiv, njegovi su ulomci nasumce raspršeni u nepreglednim prostranstvima *noosfere*² (Popperov svijet 3), gdje orbitiraju pod umnogome različitim egidama.³

---

¹ U Platonovu učenju, »thymos« označuje ponosni dio ljudske duše. Naime, svakom je čovjeku prirođena težnja za sudjelovanjem u poslovima koji su od vitalne važnosti za zajednicu kao i težnja da se afirmiraju njegove/njezine individualne vrijednosti i sposobnosti u stimulativnom ozračju uredno potvrđene slobode.

² Grč. *nóos* (razum). Cijela zamisao potječe od Pierrea Teilharda de Chardina, francuskog isusovca, geologa i paleontologa koji je pretpostavio da je u hodu ljudske evolucije naš planet prekrila mreža ideja. Za taj »razumski sloj« Teilhard je skovao izraz »noosfera«. Teilhard je svoje prirodoznanstvene spoznaje i teološke predodžbe pokušavao promišljati zajedno – čime je prirodoslovce i teologe provokativno naveo na razmišljanje o zajedničkoj problematici.

³ Nije nevažno istaknuti da se izneseno gledište ne kosi s općepriznatim zakonima termodinamike.

Dekonstrukcijom političkog monizma, ugroze naše slobode u manjoj mjeri dolaze iz smjera obogotvorene i nasrtljive⁴ Države (*Leviatan*⁵ – čudovište koje utjelovljuje sile zla što se suprotstavlja Bogu), a sve više iz smjera fragmentiranog i obespućenog Pluralnog društva (*Himera*⁶ – hibridna neman s glavom lava, tijelom kože i repom zmaja koja izražava opasnost od imaginativne egzaltacije: Himerin zmajski rep odgovara duhovnom izopačenju taštine, kozje tijelo nastranoj i hirovitoj seksualnosti, lavlja glava težnji za vladanjem, koja kvari sve društvene odnose).

Po strogom žanrovskom pravilu u filmu katastrofe (pogotovo u raskošnoj holivudskoj produkciji), prve burevjesnike predstojeće veleugroze (u širokom rasponu, od političkih zavjera do prirodnih kataklizmi) u pravilu uočavaju marginalni subjekti, amateri – entuzijasti. Oni su ti koji aktiviraju sustav AUOS-a⁷ (znanost u formi ekspertize, politika u formi prava, mediji u formi moralne panike). Sukladno teoriji granične korisnosti, vrijednost obavještajnog materijala određena je produbljenim razumijevanjem što ga uživa obavještajna zajednica, koristeći se pridodanom jedinicom »marginalnog« (entuzijastičkog) prinosa. Dakle, (ne)očekivani uspjeh u (kontra)obavještajnim konfrontacijama, među ostalim, ovisi o:

a) relativnom položaju što ga nositelji korisnih spoznaja zauzimaju u najširem socijalnom sklopu; i

b) relativnoj brzini⁸ kojom se tzv. graditelji cjeline kreću niz fluidnu konfiguraciju neke problemske supozicije.

---

⁴ Glasovita je ocjena Emilea Durkheima: »Ako je država svagdje, nije nigdje«. Citirano u: Anthony GIDDENS, *Durkheim on Politics and the State*, Cambridge, Polity Press, 1986, str. 57.

⁵ Jean CHEVALIER, Alain GHEERBRANT, *Rječnik simbola*, Zagreb, Nakladni zavod Matice hrvatske, 1987, str. 348–349.

⁶ *Rječnik simbola*, str. 191–192.

⁷ Analiziranje, Uvjeravanje, Obavještavanje, Sprječavanje.

⁸ Umirovljena i blago pogrbljena učiteljica (očuvanog sluha), modno bespriječno dotjeran poslužitelj brzog, pouzdanog i napadnog automobila (u vlasništvu neke državne agencije) i hromi aparatčik iz političke transmisije (koji neumorno lašti nedotupave intrige) kreću se različitim brzinama. Ovaj naizgled banalan uvid ne stoji izvan domašaja našega svakodnevnog životnog iskustva.

Silovit uzlet informacijske i komunikacijske tehnologije (umrežena računala, sateliti, nadzvučni zrakoplovi) uvećao je gustoću i važnost globalnih međuovisnosti do enormnih razmjera.⁹ Živimo u slobodnom društvu nezasićenog trošenja, u kojemu »nitko ne troši ono što proizvodi, niti proizvodi ono što troši« (André Gorz), i u kojemu su i oni najkompleksniji sadržaji svedeni na puki potrošački izbor, recimo, identitet (sada vrijedi: ono si što kažeš da jesi). Obitavamo na površini elektronički zaobljenih stvari, u frivolnoj natjecateljskoj monokulturi, u kojoj bezumni ultraliberalni trkači (odviše dobri da bi mogli saznati pokraj čega su protrčali) posluju brzinom drugorazrednih misli, i gdje sve, baš sve, postaje predmetom bezobzirne trgovine i utrke za sve većim profitom – od zdravlja, preko škole i kulture, pa do samoga genoma i ljudskog života.

No ipak, temeljni zadaci obavještajne zajednice u svojem bitnom sadržaju ostaju nepromijenjeni: da pažljivo i savjesno prikupi korisna saznanja, da učini pouzdanu procjenu sigurnosnih rizika i, ponajprije, da osigura prijeko potrebno vrijeme, koje će mnogobrojnim nositeljima političkih, administrativnih i poslovnih ovlasti omogućiti da donesu pravodobne i kvalitetne odluke, kako u svojem vlastitom interesu, tako i na korist šire zajednice kojoj služe.¹⁰ Na najvišoj razini nuždan je talent za »nadziranje« kaosa, odnosno veliko umijeće, da se neartikulirana problemska situacija (sve što lebdi ili zri izvan raspona naše pozornosti i/ili razumijevanja) dovede do riječi (dijalogiziranje) ili do neke druge forme suočavanja, eda bi mogli, uz malo sreće, rasvijetliti prikrivene i prigušene parametre zbilje – to pogonsko gorivo svake (r)evolucije. Ovo »zarobljavanje budućnosti« nezamislivo je bez izdašno sponzoriranog sudjelovanja organizirane znanstvene pameti. Dakle i obavještajna je zajednica pozvana djelovati¹¹ – ne samo kao produženo uho i/ili pretorijanski štit mišićave Države, nego i kao svojevrsni informativni servis ci-

---

⁹ Ždral koji zamahne krilima u Washingtonu može izazvati tornado u Islamabadu...

¹⁰ Recimo, kao uredni porezni obveznici, socijalno osjetljivi dobročinitelji ili kao *amici Populi Croati* unutar »treće komponente«.

¹¹ U osnovi, to znači proučavati raznovrsna zbivanja i njima pripadajuća očekivanja te ustrajno dokučivati tendencije u njima.

vilnoga društva.¹² Naravno, ovdje nije riječ o relaksirajućoj enigmatici. Naprotiv, da bi se odgonetnulo što zri u krilu vremena, potrebno je duže¹³ napregnuto razmišljati o različitim sinopsisima budućnosti koju mnogi od nas mogu zamisliti samo u smislu ekstrapolirane prošlosti ili ubrzane sadašnjosti. No i to nije sve jer, iskonski poriv prema cjelovitoj artikulaciji međuovisnosti svih bića u veličanstvenoj mreži života sili nas da neprestano dizajniramo nove alate mišljenja i nove strategije djelovanja, ne samo u situaciji rasplamsale krize (kada smjerokazi zakazuju, prividi postaju privlačni, nostalgije i te kako opasne, a zablude kobne), nego i tijekom relativno mirne plovidbe.¹⁴

Mnogo zvanih, malo odabranih

Otkako je rat »postao luksuz koji sebi mogu priuštiti samo siromašni narodi« (Hannah Arendt), težište nesmiljene borbe za globalnu premoć prebačeno je u gospodarsku arenu. Dosljedno tomu, pojavila su se nova sredstva u službi starih ciljeva. Posvećena deregulacija, »digitalna fraktura«, svakovrsne diverzije špekulativnog kapitala na integriranim financijskim tržištima, hibridni oblici monopolizma, smrtonosni virus totalne demokracije i tomu slično. Rigidna centralizacija, armiranobetonski ulomci željezne zavjese, slijepa usmjerenost na pravila i procedure, kojekakvo ordenje i paradne šapke sovjetskih tenkista, strogo odvojene i jednoznačno određene funkcionalne veze nisu ništa drugo doli jeftine memorabilije na buvljaku neokončale povijesti.¹⁵ Ključni ljudi obavještajnih zajednica sada dolaze iz

---

¹² Na našu nesreću, ta je zamisao, ovdje u nas, astronomski udaljena od stvarnosti.

¹³ »Inovacija ne zahtijeva savršenstvo nego upornost. 'Nisam ja tako pametan, ja se samo dulje zadržavam na problemima', rekao je Einstein.« Jonas RIDDERSTRÅLE, Kjell A. NORDSTRÖEM, *Karaoke kapitalizam: menadžment za čovječanstvo*, Zagreb, Differo, 2004, str. 194.

¹⁴ Korisno je znati i ovo: stvarnost je artefakt. Ne postoji dok se ne učini. Svi koji su svjesni artificijelne prirode stvarnosti dužni su ući u proces njezina pravljenja. To se ponajprije odnosi na intelektualce, dokone korisnike jezika koji posjeduju opremu i vrijeme za stvaranje metafora.

¹⁵ Gilbert K. Chesterton, oštromni svjedok svojega vremena, pod žurnalističkom je prisegom izjavio da nikad nije vidio aleju zaslužnih mrava.

smjera krupnog biznisa. To su paranoidni menedžeri-milijarde-ri (imuni na opojnu snagu novčanih stimulansa, oni su vazda u potrazi za rizikom koji bi bio vrijedan njihove pedigrirane pozornosti), vrhunski analitičari vodećih banaka i investicijskih fondova (ovisni o vlastitom CV-u, nerijetko do karikaturalnih razmjera), eksperti za PR usluge (smisao neke kontra/obavještajne operacije uvijek je važan, ali i dobra je prezentacija jednako važna, a katkad i važnija), golobradi jajoglavci iz R&D inkubatora i drugi povratnici iz budućnosti. Naravno, nepotrošivu ulogu imaju i tradicionalni graditelji zakloništa: antropolozi, epistemolozi, teolozi, socijalni psiholozi i filozofi znanosti. Ono što ih povezuje, osim samog zajedništva,¹⁶ jedna je iznimna sposobnost. Naime, u zbilji novoga svijeta i čovjeka, dovršenog i razotkrivenog golom tehnikom, vrstan obavještajac može potaknuti/nadzirati/servisirati *brainstorming* u smislu protuotrova protiv vladajuće političke skleroze/paralize, što je opet svjetlosnim godinama udaljeno od predodžbe na koju su bili naviknuti oni koji su disciplinirano živjeli pod režimom birokratskog socijalizma (u realno postojećoj varijanti ili kontroliranom eksperimentu s tobože ljudskim licem, svejedno): nisko čelo, u mrkom odijelu strogoga berlinskog kroja (s partijskim kopčanjem), jaše dopingiranog vranca kroz obavještajno podzemlje, smišljajući mračne urote protiv svega što dolazi od morskog mu Svjetla.

Lica prvih ljudi u obavještajnim zajednicama moraju biti nadasve iskrena, karakterna i puna nesvakidašnje vedrine. To su

---

Štoviše, povijest mrava u petnaest svezaka, bila bi, po kvalificiranom sudu ovoga vrlig viktorijanskog muža, uistinu dosadna literatura. Budući da je umro 1936. godine, Chesterton nije mogao znati da će šesnaesti svezak, u svojem horor izdanju, biti razgrabljen odmah nakon objavljivanja...

¹⁶ »Promatrano psihološki, struktura obavještajne službe može se usporediti s onom nekoga plemena ili klana: pojedinci su povezani zajedničkim ciljem i osjećajem zajedničkog identiteta. Taj osjećaj zajedništva bio je u tajnim službama socijalističkih zemalja pojačan vjerom u stvar komunizma, vjerom da se zajednički radi na stvaranju boljeg svijeta... Zato je u britanskim službama bilo, a i ostalo, tako upadljivo puno apsolvencata iz Oxforda i Cambridgea, dok će se u CIA-i naći nekadašnji studenti elitnih sveučilišta s Istočne obale. Očekivalo se da je u njih izraženiji osjećaj zajedništva.« Markus WOLF, *Čovjek bez lica. Šef špijuna u tajnom ratu*, Zagreb, Golden marketing-Tehnička knjiga, 2004, str. 189–190.

lica koja se ne skrivaju, pače nenametljivo se nude kao uporišne točke, pouzdani orijentiri i simpatični čuvari sigurni(j)ih prijela-za. Ta su lica prikladno *udomaćena* u lokalne običaje, sportska nadmetanja (što je natjecateljski rang niži, učinak je povoljniji), svadbe i proštenja, i druge razonodno-rekreativne aktivnosti (brzopotezni šah, lov i podvodni ribolov). Ona su *izdvojena* na studijskim putovanjima, protokolarnim pripremama i drugim istraživačkim misijama. Naposljetku, ona su *inkorporirana* u obljetničarske rituale od (sub)političkog značaja, u monumentalne sjene prethodnih razmišljanja o važnim političkim pitanjima (iza stranačkih kulisa) i, povrh svega, u široko nerazumijevanje prave naravi njihova posla. Osim toga, nasrtljivoj pozornosti javnosti, ova lica najbolje mogu izmaknuti u zakrabuljenom koloritu medijskoga prostora. Uostalom, što se danas još uopće može reći o društvu »sive mnogostrukosti, šarene jedoličnosti i normalne apsurdnosti« (Peter Sloterdijk), u kojemu zbuñjive estradne zvjezdice (odozdo priučene), silikonizirane najavljiivačice (odozgo uzdignute) i otpisani robijaši iz Velikog televizijskog *peep-showa* (navučeni na ovisnost o videonadzoru) – kipteći od metroseksualne energije – »upućeno« moderiraju »ozbiljne« političke debate, u kojima, opet, zdušno sudjeluju i novokomponirani politički jahači, vazda gladni medijske pozornosti, i »uvijek spremni na izvođenje psihičkog striptiza« (Richard Sennett). Ovo pobratimstvo očajnika u elektroničkom kavezu, nepobitno kanibalske inspiracije, jasno potvrđuje da je um potlačenog naj-snažnije oružje kojim raspolaže njegov tlačitelj, pa stoga nije nikakvo čudo da ova čeznutljiva čeljad nema, recimo, ni blagog znanja o tome tko je misteriozni Keyser Soze ili tko je onu izravnu pogodbu smjestio pod krilo vrtlarove orlušine (govorimo o velikoj dobiti, *substantial income*, koja je umalo izmakla, iz viših državnih razloga i/ili nižih lobističkih pobuda, našim nadaleko poznatim i priznatim niskograditeljima).

I po slovu zakona i u duhu ustava, javnost ima ne samo pravo nego i dužnost znati, odnosno pogledati u oči svemu što je (po)gađa, moralno ili financijski, pa bila kobna putanja posve transparentna ili zaplotnjački podvučena (primjerice, pod sponzorirani tepih). Ukratko, bilo kakav pucanj (u pogonsku jedinicu gospodarskog uređaja; u moralni integritet političkog procesa; u preporodnu snagu ljudske sućuti i dobrote) nipošto ne smije biti brisan. No, lako je moguće da netko nakon po-

duljeg razmišljanja oštroumno zaključi da ta estradno-politička kuhinja uočljivo nalikuje na onaj Malnarov putujući cirkus s Peščenice – ali, tek uz veliku dozu zlurade neupućenosti, može se ona dovesti u vezu sa Željkom Malnarom, karizmatičnim istraživačem tamnih vilajeta naše (sub)političke zbiljnosti koji se opravdano može nazvati dobrim čarobnjakom iz Sofijina svijeta (čije su hermeneutičke moći, treba to otvoreno reći, bez premca u hrvatskom međuzemlju).¹⁷ Nepotrebno je opominjati (razumije se samo po sebi, mjerodavne instance) da puteljak koji vodi do Malnarova simpozija o smislu života nije ucrtan u bolonjski zemljovid eurosveučilišne integracije.¹⁸ Oficijelni ljudi uvijek se drže klišeja. Oni vole igrati na sigurno.¹⁹ »Najveća poteškoća na svijetu nije prihvatiti nove ideje, nego natjerati ljude da zaborave stare«, tako je mudroslovio John Maynard Keynes, slavom ovjenčani serviser kapitalističkog megastroja.

U cjelini gledano, postoje dvije vrste ljudi: jedni donose odgovore, a drugi postavljaju pitanja. Korisno je znati kamo tko pripada, jer olujna pitanja katkad dolaze dugo nakon vedrih odgovora. Štoviše, i obavještajna zajednica mora poduprijeti, ako ne i suoblikovati, ideal novog/nove alfa-političara/političarke. Stoga neće biti naodmet istaknuti neke poželjne odlike:

- superioran uvid u filozofiju svakodnevnog života (u bliskim odnosima s političkom realnošću);
- odvažnost da se metodički gradi iz početka;
- odnos prema ljudima bez predrasuda, zavisti ili društvenog snobizma;
- oštroumno samopouzdanje;²⁰

¹⁷ Ovdje se, zapravo, želi naglasiti da su mišljenje i školovanje u mišljenju, uporaba rasudne snage i njezino buđenje u drugih kao takvi, eminentno političko (dobro)činjenje, gdje god se to odigravalo.

¹⁸ Istodobno, jedna misaona kartaška razbibriga, planetarno rasprostranjena, nezaustavljivo prodire (zasad samo kao izborni kolegij) u pljesnivu skrovitost akademske zajednice.

¹⁹ U cjelini gledano, čovjek je konzervativna životinja. Radije će se opredijeliti za poznate životne obrasce, čak i tada kada su ovi u rasulu, negoli za neistražene mogućnosti – to nepregledno rasadište stvaralačkog nemira, prepuno svježih zamisli koje treba odvažno iskusiti.

²⁰ Prijeko potrebno za uspješno angažiranje visokoobrazovanih, stručnih i pomalo osebnijih suradnika (a nipošto hitronogih i udvornih izvršitelja).

- vedrina kao neposredna dobit (malokad će sebi dopustiti upotrebu predubokih metafora);
- intelektualna i moralna budnost, odnosno spremnost da se neprestano izgrađuje dar pozornosti, u sebi i u drugima;²¹
- nepotkupljiva principijelnost (političar koji cijeni privilegije više od načela ubrzo gubi oboje);
- razvijena socijalna osjetljivost;²²
- priznata duhovitost.²³

Valja uvijek imati na umu, u vremenu i nevremenu, da se zlim sredstvima ne može nikad stići do dobrih ostvarenja. Pogubna praksa da se one koji odbacuju neprikladna sredstva optuži da ne vrednuju ciljeve, na nesreću, i kod nas je zastupljena, ponajviše u političkom životu. Odatle do ubojito izopačene logike »Tko nije s nama, taj je protiv nas!«, često je samo korak. I još nešto: nitko ne bi smio podcijeniti dvije važne stvari: prvo, onaj »minijaturni despotizam«, što ga revnosno prakticiraju radišni i samo(sebe)svjesni birokrati koji iskreno vjeruju da djeluju za dobro naroda, dok rutinirano cipelare živce i krvnožilni sustav svojih ozlojeđenih sugrađana; i drugo, onu hipertrofiranu i nepopustljivu sklonost naše uskotračno informirane javnosti da se klanja svakovrskom kiču (i *Mila*, i *Glorija*, i *Una* – jedna i jedina). Sada je donekle jasnije, zašto spomen na *hranjive pomicije za omasovljene zombije* nikada ne izostaje, bilo da je riječ o vazdazelenom konceptu *panem et circenses*,²⁴ o brižljivo lažira-

---

²¹ A sve to da bi mogao/mogla čuti odjek nepostavljenih pitanja. Tada i samo tada, metafore nalaženja (i prijanjanja uz sve pronađeno i/ili otrpije poznato) ustupaju svoje mjesto metaforama stvaranja (visoko iznad radnohrvalačke ispraznosti onoga zamorno ponavljajućeg). Tada njegova/njezina neukrotiva žudnja miriše na pobunjeničku oluju i smjerodavni sumpor ozloglašanih vulkana.

²² U obrani napačene sirotinje – svi potlačeni, izopćeni, gladni, klonuli i uniženi koje mori tat i jad.

²³ »Humor je borba protiv neprirodnog i neljudskog.« (Henri BERGSON)

²⁴ Dajte narodu kruha (s dodatkom umjetnih boja) i igara na (zlu) sreću, hitro rasprostrite svoje sintetičke rutine, omogućite ovoj čeljadi u elektroničkim kavezima da bezbrižno voze svoje unajmljene živote ukруг, u zavodljivom (latinsko)američkom ritmu TV novela.

nim izbornim nadmetanjima²⁵ ili o sve propulzivnijoj industriji umrtvljivanja osjetila.

Novo lice straha

Tako reći iz dana u dan raste uvjerenje da je hvalevrijedna težnja za ostvarenjem nekih političko-etičkih ideala donijela i neke ishode koji su, najblaže rečeno, daleko od naših opravdanih moralnih očekivanja. Čini se da je lažno kretanje ipak najbrže. No, za stvarni korak naprijed nužno je dokinuti ili barem znatnije obesnažiti, *svenazočne monopole* – na svjetskoj, nacionalnoj, poslovnoj, stranačkoj, akademskoj ili obiteljskoj razini (monopol nad informacijama, izvorima pitke vode i jeftinog novca, cijenama i razvojnim programima, monopol nad katedrama dominantnog/zastarjelog znanja, budžetiranim sinekurama, kadrovskom politikom i izbornim postupkom) – kojima je jedina briga, kako djelotvorno odgovoriti na nove scenarije rizika (učestale pobune gladnih i anonimnih; subverzivni potencijal informacijskog opismenjavanja; subpolitički refleksi reanimiranoga demokratskog etosa), i kako zaštititi/uvećati svoje političke i gospodarske privilegije te stoga, sa solventnim razlogom, pružiti žestok otpor svakom poboljšanju ili eksperimentiranju, svagdje i svagda. Takvi će burzoglavci, dakako, povremeno očitovati svoju bezrezervnu spremnost da višeznamenasto pridonesu »postupnom poboljšanju zatvorskih ležajeva« (Walter Benjamin), ali će zato dosljedno, do posljednjeg časa kočiti »odgovorno« političko vodstvo da konačno ukloni pečatnu oznaku *preuranjeno* s opreme za općenarodno spašavanje. Da kardinalni cinizam bude potpun, sve će biti odrađeno, *horribile dictu*, u ime »slobodnije« konkurencije i »sveprožimajućeg« napretka.

Rado nas uvjeravaju da su svi mladi ljudi današnjice samo bjesomučni uživaoci života, koji su zbacili sa sebe olovni plašt malograđanske smjernosti i političke korektnosti (teret zamukle tradicije) i koji su spremni, lišeni daljnjih (samo)optužbi, zaputiti se bilo kamo, pod uvjetom da idu brzo i još brže.²⁶ No, je li

²⁵ Neovisno o tome što trenutačno »izabiremo«: brzogriznog poslužitelja mjeseca, automobil godine, »četverogodišnje« parlamentarno spavalo ili najfotogeničniju nudisticu.

²⁶ »Brzina je oblik ekstaze koju je tehnička revolucija podarila čovjeku. Za razliku od motorista, trkač je stalno svjestan svog tijela, mora bez

cijelo to shvaćanje, koje je već gotovo općenito prihvaćeno, uopće točno? Naravno da nije. Mladi, u najvećem broju, smatraju svojom naravnim obvezom i domoljubnom dužnošću sudjelovati u borbi protiv ksenofobične i pseudodemokratske ortodoksije, bez obzira na to pod čijom zastavom ova nastupala. Oni žude za ljubavlju, istinom i nadom. Jedna je stvar nedvojbeno: ljubav je temeljna proporcija naše ljudskosti, nadahnjujuće načelo našega svakodnevnog djelovanja i jedina pokretačka snaga koja ne traži studiju o izvedivosti/opravidnosti projekta. Ljubav je duboko poštovanje prema životu i svemu što ga uspomaže. Ljubav je naša pobjeda nad strahom i drugo ime našeg opstanka. Riječju, ljubav je Njegovo lice. Prvi put u povijesti mladi ljudi znaju više o mediju komunikacije od starijih. Ipak, bistriji će prvi dokučiti veliku važnost što je ima modus suradnje u međuljudskim odnosima. Budući da danomice pretražuju virtualne labirinte tehnološki uzgojenoga svijeta, *screenageri* pate od kroničnog manjka autentičnog/formativnog životnog iskustva. Stoga je nužno obnoviti napukle sponje povjerenja i međugeneracijske solidarnosti. Ukratko, mladi bi trebali pomoći starijima da uspješno prebrode šok budućnosti, dok bi stariji trebali dijalogizirati svoje kvrgave ruke i naborana čela, na obostranu korist. Ovo to prije što je cinizam/eskapizam loša sadržajnost.²⁷

Nad naše nerazmrsivo zamršene i obespućene živote nadvio se tmuran oblak ratobornog neznanja. Živimo površno, u pukotinama nedomišljene sadašnjosti, većinom nezainteresirano, odnosno zainteresirano samo u onim granicama koje nam odgovaraju, koje su nam potrebne. Tavorimo u podnožju nepo-

---

prestanka misliti na svoje svjećice, svoju zadihanost; kad trči svjestan je svoje težine, svojih godina, svjestan je više nego ikada sebe i vremena svog života. Sve se mijenja kad čovjek svoje sposobnosti za brzinu prenese na stroj: od tog trenutka njegovo se tijelo nalazi izvan igre, prepušta se bestjelesnoj, nematerijalnoj brzini, čistoj brzini, brzini samoj, brzini ekstaza.« Milan KUNDERA, *Polaganost*, Zagreb, NZMH, 1997, str. 5.

²⁷ Poput ovog: »Pobjednik više nije osoba koja se nalazi najbliže kraljevoju guzici (kao što je to slučaj u feudalizmu) ili netko tko umre s najviše novca (kao što je to slučaj u kapitalizmu), nego osoba koja je iskusila najviše i najveći broj najekstremnijih iskustava«. Alexander BARD, Jan SÖDERQVIST, *Netokracija. Nova elita moći i život poslije kapitalizma*, Zagreb, Differo, 2003, str. 96.

kretnih kondicionala («Budemo li drukčije radili nego dosad...»), uniženog duha i zamrlih osjetila, u fatalnom raskoraku između onog dočaranog (propagandnom agresijom iz svemoćne medijafere) i onog dostupnog (ostvarenog u samoprijegornom radu, s osloncem na vlastite snage). Istodobno, naša samodopadljiva i uskotračno informirana upravljačka nomenklatura (koja sitničavo šteti minute, rasipno troši dane) bestidno promiče kvazipolitičke palijative, nedomišljene slogane, »frizirane« tahometre i druge lukrativne izmišljotine. Uostalom, i ovo frivolno budžetiranje političke lojalnosti, što se zdušno provodi (neovisno o boji stranačkoga dresa), pogrješno je već u ishodišnoj motivaciji, jer težište stavlja na imobilizirajuće (raskolničke, zatorničke) scenarije i protagoniste, umjesto na slobodomisleće (krjeposne, samoodržavajuće) procese. Zaspala je Hrvatska pred izazovima neizbježivog posuvremenjivanja²⁸ poput iscrpljenog Bušmana, u ledeno negostoljubivoj globalizacijskoj noći, okružena špekulativnim očekivanjima uvijek dobro raspoloženih hijena. Glave oslonjene na lijevi/desni lakat, svejedno, ona sanja »svoju« bocu Coca-Cole (korporacijski *deus ex machina*) kako odozgo, pada u mjericu prvosvibanjskog fažola, u velikom čudu hrvatske političke naive. Umnogome ovisna o vlastitoj nemoći, Hrvatska (ona »subsaharska«) ne dopušta da razigrano znanje, taj »najdemokratskiji izvor moći« (Alvin Toffler), blagotvorno natopi njezin ožegli i ispućali socijalni sklop.²⁹ Upravo zato trebamo drukčiju Hrvatsku: koja neće, pokorna i gologuza, udovoljavati bizar-

---

²⁸ Kako sada stvari stoje, uskoro ćemo (najkasnije do kraja 2009. godine, kako tvrde oni najjupuceniji) biti primorani napustiti neke bezmalo komične iluzije kojima se tako rado prepuštamo. Recimo, da smo gostoljubivi kao Eskimi, da smo regionalna vojna sila (bez upotrebljivog zrakoplova), da smo nadareni za »najvažniju sporednu stvar na svijetu« koliko i Brazilci (ako ne i više) i na kraju krajeva, da smo pobožni kao Irci i Poljaci zajedno (napose nedjeljom). Istinabog, u naivnosti i samozadovoljstvu i dalje ostajemo bez premca.

²⁹ »Ništa ne može biti gluplje od isključivanja neke pojave iz razmatranja samo zato što mi u nečemu takvom ne umijemo sudjelovati.« U tim riječima Williama JAMESA krije se neiscrpna pouka u smislu razbuđivanja rasudne moći pojedinca i osnaživanja autorefleksivnosti cjelokupnog sustava. Samo duhovno i naukovno spremni pojedinci i ustanove mogu integrirati i razočaranje kao stvaralački impuls u trajnom nastojanju za obnovom i povećanjem individualnog i društvenog blagostanja te organskog jedinstva zajednice.

nim prohtjevima tobože otmjenije i platežno sposobnije gospode (zgodimice, besprizorni bruxelleski birokrati), koju *monitoring/screening* silno uzbuđuje i koja »po hrvacko pomalo natuca«; i koja neće neobuzdano podvrislivati na estradne davorije folklorne desnice, što ih gangaju kojekakvi urlatori u antidemokratskom i profašističkom duru... Doista je krajnji čas da Odgovoran Netko ponudi realističniju procjenu hrvatskog pojasa hrđe. Jer, budimo stvarni, rječnik hrvatskoga političkog jezika prilično je zastario.³⁰ Trebamo novi politički vokabular koji se neće oholiti na prazan želudac, koji u narodno pamćenje neće usađivati sveugrožavajuće fikcije, sileći nas da se zlopatimo u ciklotronu monooptičke povijesti. Trebamo takav vokabular koji će naše istinske potrebe, skrovite nade i najdublja vjerovanja izraziti s većom preciznošću. Napokon, trebamo vokabular koji će sve naše slabosti tretirati na jednak način – *s manjom obzirnošću*.

U zavjetrini labavog zaključka

U ovom drevnom zanatu, koji je tik do onog najstarijeg, jedno pravilo vrijedi od samoga početka: ništa što je ljudsko nije nam strano. A tek ono što nije ljudsko, čini stvarni problem. Automobili voze brže nego što bi inače vozili *zato što* imaju kočnice. Politička društva uspješno razvijaju demokratsku kulturu *zato što* imaju obavještajne službe, itd. Ovaj težak i mukotrpan posao stvara sustav spojenih institucija koje stoje pod istim tlakom (koji je, uzgred budi rečeno, kudikamo postojaniji od onoga pod kojim djeluju njihove vlade). Za razliku od ledenoga brijega, kod obavještajnih je službi veći dio operativne strukture vidljiv (obavještajni aparat), dok je njezin vitalni dio zaklonjen ispod tehnološki zakrivljene površine, daleko od razuzdane i logofobične svjetine, u mediju bez šumova, u kojemu vlada katedralni mir (priječno potreban za široku kontemplaciju i metodološke inovacije).

Nadalje, ovaj posao ne podnosi prosječnost, u bilo kojem obliku. Jedanaest minuta škole i tri pojavljivanja na vjeronauku

---

³⁰ Ova lapidarna (pr)ocjena odnosi se na sva dosadašnja izdanja – i »naša«, i »vaša«.

(oboje bez plodne sabranosti) – to, jednostavno, nije dovoljno. Kadrovski su promašaji ovdje najskuplji. Športskim rječnikom rečeno, obavještajni je rad na primjer, permanentno gostovanje na domaćem terenu. O pravim se uspjesima gotovo nikada ne govori, dok se neuspjesi do najsitnijih pojedinosti analiziraju. Što je ponajteže, a što najlakše u ovome rizičnom i odgovornom poslu? Najteže je zadobiti poštovanje svojega protivnika. U ratu bez fronte i kraja najlakše se gubi prostodušnost opažanja svakodnevnih stvari i zbivanja. Tako prvi ljudi obavještajnih zajednica moraju biti najbolji od privilegiranih. Imati velik značaj. Kao političari, magneti za genij. Kao suradnici, pravdoljubivi i nadasve poučljivi. Kao domoljubi, vrhunski športaši-olimpijci. Što se Hrvatske tiče, ona mora (pro)disati na oba plućna krila želi li uvećati svoje skromne izglede u prispjeloj sutrašnjici. U osnovi, to znači da se mora suprotstaviti pošasti političkog dualizma – bezodvlačno, energično i beskompromisno.

I na kraju, koji je uvijek i novi početak, potrebno je nešto reći o neprispodobivoj snazi koju zgodimice zazivamo, nažalost više oholo, negoli ponizno. Prvo, duhovnost je naš najdragocjeniji, ujedno i najranjiviji, ulog koji prinosimo borbi za budućnost. Drugo, nema toga zločina u povijesti koji nije pratio tihi i dostojanstveno uzvišeni hod orača. I treće, neokaljana ljubav prema Stvoritelju i svemu što je od Njega stvoreno, uvijek ima vrijednost nepotrošene nade.

Summary

Absurdity and contradictions of today's »iron curtains«

It seems that peaceful times in which common people believed in sublime spirits and their good intentions have long gone. It is getting increasingly harder for a modern man to catch the rhythm of disturbances imposed by himself to his impaired life. Imprisoned in a working and production dimension, a consumer of our time does not succeed to distinguish new textures of non-freedom. At the same time, horrible challenges are bursting from all sides. In a stormy night of self-generated restrictions, terrified people find it increasingly ea-

sier to avoid the strain of thinking, and are always ready to pay more to get less and less. Immersed in fear and trembling, a speech on advancement is everywhere dying: a scent of moral bankruptcy is being spread on the networked planet, while new calendars of terror explosively let know that we are entering a period of even greater tensions and blindness. However, one is not to despair. We are not living in a Greek tragedy in which a blind fate is reigning with an outcome well known in advance, regardless of the hero's actions. Permanent intervention in favour of man should not become superfluous. Freedom is to be conquered continually, it is not possible just to own it. It goes without saying, the stake in the game is the idea of humanity itself. A deep faith is preserved here and therefore, there is an abundance of undefeated hope here.